

Den økonomiske situasjon

*Foredrag av direktør Knut Getz Wold
på Norges Banks representantskapsmøte
28. februar 1977*

1. Innledning

Økonomisk virksomhet er framtidsrettet, og all framtid er usikker. Utover i 1970-årene har denne usikkerheten stadig økt. Forskjellen i så måte jevnført med de "gyldne 1960-årene", er markert. 1960-årene var preget av jevn økonomisk vekst, moderate konjunktursvingninger, lav inflasjon og heller lav arbeidsløshet i de fleste land.

1970-årene har opplevd både den største økonomiske framgangen og det voldsomste tilbakeslaget i hele etterkrigstiden, rekordartet inflasjon og en arbeidsløshet som en ikke har hatt siden 1930-årene. Det gamle fastkurssystemet som ble skapt mot slutten av krigen, er avløst av et flytesystem med kraftige svingninger i valutakursene. Oljekrisen aksentuerte både inflasjonen, de internasjonale kreditt- og betalingsproblemene og energispørsmålene og økte usikkerheten i vesentlig grad.

Likevel rådde det betydelig optimisme i den vestlige verden så sent som i fjor sommer. Den konjunkturoppgangen som tok til i Sambandsstatene på forsommeren og i Europa på ettersommeren 1975, hadde stor styrke i første halvår i fjor og syntes å følge et normalt mønster. Etter erfaringene fra alle tidligere konjunkturoppganger etter krigen skulle en kunne ha regnet med sterk

og jevn økonomisk vekst i hele 1976 og 1977 og langt inn i 1978.

Vi vet at slik gikk det ikke. Det tradisjonelle mønster ble brutt, og vi synes å stå overfor et nytt konjunkturbilde. Veksten slakket av på et tidligere tidspunkt i oppgangsfasen enn noen gang før.

Disse store usikkerhetsfaktorene har skapt problemer av tidligere ukjent vanskelighetsgrad både for næringslivets disposisjoner og for den økonomiske politikken. På en slik bakgrunn er det meget positivt at Norge har lyktes å holde oppe en høy økonomisk vekst og sysselsetting. Problemene for vårt land ligger hovedsakelig på to områder. Viktigst er kostnadsstigningen, som har fortsatt i et høyt tempo og har skapt en meget vanskelig konkurranse-situasjon for store deler av næringslivet. Det andre problemet henger sammen med at ressursdisponeringen er preget av en forbruksøkning som har gått klart ut over rammen av veksten i Norges disponible nasjonalinntekt.

2. Internasjonal økonomi

Den markerte konjunkturoppgangen i første halvdel av 1976 førte til en stigning i bruttonasjonalproduktet i industrilandene på 6% i årlig rate. Lageroppbygging var en

viktig faktor i denne veksten. Senere er oppgangen dempet til et tempo på mellom 3½ og 4%. Det er ikke større enn den normale veksten i produktiviteten og betyr at arbeidsløsheten i OECD-landene til sammen fortsatt vil ligge på over 14 millioner.

La oss her først holde fast ved at det likevel er tale om en klar *oppgang*, riktignok i svakere tempo enn før, men ikke om noen ny nedgang. Det neste spørsmålet som melder seg, er hvordan denne reduksjonen i veksttempoet er blitt til. Den økonomiske utviklingen er ikke noe resultat av naturkrefter, men av regjeringers handlesett og næringslivets og forbrukernes reaksjoner. Her er det igjen grunn til å merke seg at av alle de vestlige industriland er det bare to der full sysselsetting er et primært mål for den økonomiske politikken, nemlig Norge og Sverige. I alle andre land har kampen mot inflasjonen klar prioritet, i flere kombinert med forsøk på å redusere underskottet på betalingsbalansen, noe som ofte understøtter argumentene for den samme type av økonomisk politikk. Vi synes det er et underlig og uforvarlig forhold at sysselsettingspolitikken spiller så liten rolle i andre land, men det er likevel et faktum. Til forklaring må det vel nevnes at en situasjon der staten tar på seg ansvaret for full sysselsetting, mens lønningene fastsettes etter hva det er markedsmessig mulig å ta ut, i våre dagers økonomi nesten uvegerlig fører til inflasjon. Forutsetningene for å få til en samordnet lønns- og prispolitikk er imidlertid i mange land temmelig dårlige. Slike forsøk har nok vært gjort og gjøres også i andre land, men da gjerne først når de økonomiske vanskene allerede er blitt meget prekære. Videre heter det ofte at arbeidsløsheten ikke er

konjunktorell, men strukturell og ikke kan løses ved generelle etterspørselsstimulerende midler. Det blir pekt på at arbeidsløshetsstønaden er romslig. Om vi står fjernt fra å godta slike argumenter for å akseptere høy arbeidsløshet, er de likevel med på å bestemme de internasjonale vilkårene som norsk næringsliv må arbeide under.

Den andre hovedfaktoren i mellomfolkelig økonomi er den store *ulikheten* mellom hva som gjerne kalles "de svake" og "de sterke" landene. De økonomisk svake industrilandene er Storbritannia og Italia og i noen grad Frankrike. Danmark og en del andre mindre industriland hører også med her. Felles for dem er høyere inflasjon enn gjennomsnittet, store betalingsunderskott, lav økonomisk vekst og høy arbeidsløshet. Disse landene har ikke handlefrihet til å føre en selvstendig politikk med sikte på høy sysselsetting og økonomisk vekst gjennom generelle etterspørselsstimulerende tiltak. En slik politikk ville nemlig ytterligere stimulere inflasjonstendensene og øke betalingsunderskottet. Løsningen for disse landene må ligge i å begrense veksten i nominelle inntekter og dirigere ressurser til økt utførsel og økte investeringer i næringslivet. Den økonomiske politikken må innrettes mot disse mål. Men — og det er det vesentlige — for at en slik politikk skal lykkes, må de sterke landene være villige til å stimulere *sin* indre etterspørsel, slik at det blir marked for de svake landenes utførsel. Ellers går ikke regnestykket i hop.

Her ligger den store usikkerheten i dagens økonomiske situasjon. De sterke landene: USA, Japan, Vest-Tyskland, Nederland og noen få andre har handlefrihet. De har alle en sterk betalingsstilling.

De fleste har lav inflasjon og høy arbeidsløshet. De kan føre en ekspansjonspolitik ved å øke sin egen indre etterspørsel til gagn både for seg selv og verdensøkonomien. Men de holder igjen på grunn av inflasjonsfrykten. I den situasjon disse landene er, med stor arbeidsløshet og unyttet kapasitet, kan en imidlertid erfaringsmessig regne med at produktivitetsvekst i stor utstrekning oppveier økt kostnadspress.

Likevel er det lyspunkter. Den nye amerikanske administrasjonen har slått inn på en noe mer ekspansiv økonomisk politikk, vesentlig gjennom skattelettelser, men også gjennom direkte tiltak for å øke sysselsettingen. Rekkevidden er likevel begrenset i forhold til en arbeidsløshet på mellom 7 og 8%. OECD regner med bare 4½% vekst i den amerikanske økonomien i år, men det kan tenkes at den vil nå opp i de 6% som myndighetene har satt som mål. Mindre tilfredsstillende er situasjonen i Japan, som nok har hatt bra vekst, men overveiende basert på utførsel. Hele 40% av veksten de to siste årene skyldes økt betalingsoverskott. Sterkere vekst i den indre etterspørsel er løsningen. Men også i Japan inneholder det nye budsjettet omfattende stimulerings tiltak.

Det største problemet er Vest-Tyskland. Her venter OECD bare 3½% vekst i år mot de tyske myndigheters eget anslag på 5%. Vest-Tyskland har lavere inflasjon enn noe annet land untatt Sveits, vel 1 million arbeidsløse og et driftsoverskott overfor utlandet på vel 3½ milliarder dollar i fjor. Uten en markert omlegging der vil det neppe være mulig å finne løsninger på problemene i europeisk økonomi.

Disse tre landene har nøkkelen til utvik-

lingen i sin hånd. Når skillet mellom de to grupper av land har blitt så utpreget, henger det også sammen med de betalingsproblemene som oljekrisen skapte. Selv om enkelte OPEC-land har økt innførselen kraftig, har disse landene til sammen fremdeles meget store overskott. Avhengig av hvordan oljeprisene utvikler seg i år, vil det samlede overskottet ligge noe over eller under 40 milliarder dollar. Andre land må ha motsvarende driftsunderskott.

En del av disse underskottslandene er de av u-landene som er relativt best stilt. I og for seg er det et positivt trekk ved verdensøkonomien at disse landene har kunnet låne så mye og legge grunnlaget for en markert vekst, selv om dette dessverre ikke gjelder de fattigste u-landene. Men gjeldsøkningen er etter hvert blitt meget stor og har skapt en viss uro om landenes evne til å bære den i lengden. I alt har de ikke-oljeproduserende utviklingsland en gjeld til industrilandene på anslagsvis omkring 170 milliarder dollar. En annen gruppe er øst-statene. Gjelden tar også her nå i flere tilfelle til å nå så store dimensjoner — til sammen bortimot 40 milliarder dollar — at den skaper både politisk og økonomisk risiko.

OECD-landene til sammen vil både i 1976 og 1977 ha et driftsunderskott på omkring 20 milliarder dollar. Men problemene er konsentrert om de svake landene. Noen av dem har nå akkumulert så stor gjeld at enkelte kreditorer nok mener at også de representerer en kredittrisiko. Det er neppe mulig å finne en løsning på disse svære betalingsproblemene uten at også Sambandsstatene, Japan og Vest-Tyskland, som sammen representerer 60% av bruttonasjonalproduktet i hele OECD-området,

tar en betydelig del av det underskottet som er motstykket til OPEC-landenes overskott. I dag er situasjonen tvert imot den at Vest-Tyskland, Japan, Sveits og Nederland akkumulerer store egne overskott som kommer på toppen av OPEC-landenes.

Takten i inflasjonen er dempet i de fleste land og ligger nå gjennomsnittlig på 8% mot 13% på toppen for et par år siden. De svake landene står også her i en utsatt situasjon, blant annet på grunn av fall i kursene på pund sterling, lire og franske francs. Kursfallet har stimulert inflasjonstendensene i disse landene.

Situasjonen medfører også risiko for handelsrestriksjoner. Et positivt trekk er nok at en hittil med få unntak har unngått direkte kvantitative restriksjoner, men markedsdelingsordninger og statlige støtteiltak blir brukt i stadig større omfang og kan representere en større risiko for arbeidsdelingen mellom landene.

To land er særlig viktige for Norge fordi de er våre største eksportmarkeder, nemlig Storbritannia og Sverige. Dessverre er vekstutsiktene for disse to landene klart under gjennomsnittet. En regner med en oppgang i det britiske bruttonasjonalproduktet i år på bare 1½%. I Sverige ventes ifølge den nye finansplanen en oppgang på 1,7%. Anslag over importutviklingen i våre viktigste markedsland tyder på at veksten i Norges eksportmarkeder vil falle fra nesten 10% i fjor til 5–6% i år.

Det er altså klare svakhetstegn i internasjonal økonomi. Situasjonen i dag er en annen enn så sent som i fjor sommer, da Ministerrådet i OECD gikk sterkt inn for en forsiktig politikk i hva det trodde var innledningen til en klar og sterk oppgang. Nå er oppgangen svakere og er avhengig av

stimuleringstiltak, framfor alt fra de sterke landene, for å fortsette og underbygges i 1977 og 1978.

De aller siste prognosene fra Valutafondet viser likevel et noe lysere bilde enn OECD har regnet med, nemlig en vekst på 4,6% i industrilandene i år eller bortimot 1% høyere enn OECD's anslag. Andre faktorer peker i samme lei. Men selv med noe mer optimistiske forutsetninger kan vi ikke regne med noen høykonjunktur av den gamle typen. Det har konsekvenser også for vår egen økonomiske politikk.

3. *Norsk økonomi*

I 1975 var Norge sammen med Sverige, Japan og Canada de eneste industriland med økonomisk vekst, høyest i Norge. I fjor lå veksten i Norge med 5,7% på et høyt nivå, noe over gjennomsnittet i OECD. Og de fleste andre landene hadde altså da mye mer å ta igjen. Arbeidsløsheten i Norge ligger på et internasjonalt lavmål, men likevel er visse utsatte distrikter og bransjer merkbart rammet.

For i år var nasjonalbudsjettets prognose en vekst på 8% totalt. Uten sjøfart og oljevirkosomhet regnet en med 4½% vekst eller om lag som i fjor. Dette er høye tall på bakgrunn av anslaget for hele OECD på 3¾%. Om anslagene vil holde stikk, avhenger framfor alt av den internasjonale økonomiske utvikling.

De løpende indikatorene tyder på moderat konjunkturoppgang i tiden framover. Både industriproduksjonen og byggeaktiviteten har tatt seg opp i det siste halve året. I siste kvartal i fjor lå industriproduksjonen 5% over samme periode året før.

Produksjonen av tradisjonelle eksportvarer viste likevel bare beskjeden øking i fjor. Eksportvarerlagrene har gått sterkt ned i fiskeforedlingsindustri og aluminiumsproduksjon, men er fortsatt betydelige, framfor alt i treforedlingsindustrien og gjødningsindustrien. Konjunkturbarometret viser at industriens ledere ved årsskiftet vurderte konjunktursituasjonen vesentlig mindre optimistisk enn ett kvartal tidligere. Et flertall av foretakene ventet ordredgang og lagerøking i første kvartal i år. Utviklingen både på hjemme- og eksportmarkedene er årsaken til dette.

Den sterke lageroppbyggingen, særlig i eksportindustrien, under konjunkturnedgangen ble systematisk og sterkt stimulert både av kredittpolitikken og av finanspolitikken. Den tradisjonelt viktige rolle som produksjon for lager spiller både i norsk og svensk motkonjunkturpolitikk, kan bli vanskeligere å følge under framtidige konjunkturnedganger, fordi den i så høy grad er knyttet til forutsetningen om at de store internasjonale produsentene av de samme varene ikke fører samme politikk, men skjærer ned sin produksjon når etterspørselen svikter. Denne forutsetningen holdt ikke stikk i samme grad som tidligere under den siste nedgangen, og det er enda mer tvilsomt om den vil holde stikk i framtiden.

De samlede industriinvesteringene steg sterkt i 1974 og 1975 og viste ytterligere en svak oppgang i fjor trass i forsinkelser i realiseringen av den store petrokjemiutbyggingen på Rafnes og sterk nedskjæring av investeringsplanene i treforedlingsindustrien. For i år kan det bli en viss svikt, blant annet på grunn av fullføring av store prosjekter og lav fortjeneste i viktige

industrigrener. Blant annet må en regne med noen nedgang i treforedling og kjemisk råvareproduksjon. Investeringene i utvinning av råolje og naturgass ventes å gå sterkt opp.

Detaljomsætningen viser sterk volumøkning og ligger nå ca. 7% høyere enn for et år siden. Dette reflekterer den store oppgangen i lønnskarnes disponible realinntekt og en enda meget større oppgang i jordbruksinntektene og folketrygdens pensjonsinntekter.

I hvert av de to siste årene steg privatforbruket i Norge med omkring 5½%. På grunn av forverringen i bytteforholdet overfor utlandet og økte rente- og stønadsbetalinger til utlandet steg den disponible realinntekten for Norge i de to årene bare med henholdsvis 1 og 3%, altså langt svakere enn forbruksveksten. Dette representerer altså en markert dreining i bruken av den disponible realinntekten i retning av et relativt større forbruk i 1975 og 1976.

Om den internasjonale konjunkturutviklingen gjør det mulig, bør det være et mål for den økonomiske politikken å bedre utenriksøkonomien og stimulere investeringene også i tradisjonell industri. Det forutsetter reduksjon av kostnadsstigningen og bremsing av veksten i privatforbruket.

4. Kostnadsutvikling og konkurransevne

Fra januar i fjor til januar i år steg konsumprisene i Norge med 8,7%. Det var omtrent som gjennomsnittet i OECD-området. Økte pristilskott virket med til å dempe prisstigningen mot slutten av året. Også året før var prisstigningen i Norge meget nær gjennomsnittet for OECD under ett, men i begge årene noe lavere enn det

europæiske gjennomsnittet. Også for det året vi nå er inne i, må en regne med en prisoppgang på omkring 8% i Norge så vel som i OECD.

Det er likevel grunn til å peke på at prisstigningen i Norge er over dobbelt så høy som i Vest-Tyskland, som er det største landet i den såkalte valutaslangen. I så måte deler vi skjebne med de andre skandinaviske landene og Benelux-landene.

Ser vi på kostnadsutviklingen sammen med kursutviklingen for norske kroner, blir bildet et annet og mer urovekkende. Det kan være liten tvil om at den norske kostnadsøkningen de tre siste årene har hatt en styrke som har svekket konkurransevnen i store deler av næringslivet og fort til alvorlige problemer for sysselsetting og distriktspolitikk. Den har også økt driftsunderskottet på betalingsbalansen ut over hva finansieringen av oljevirkosomheten og motkonjunkturpolitikken i og for seg har nødvendiggjort.

Timefortjenesten i industrien i Norge steg både i 1975 og i fjor med omkring syv prosentpoeng mer enn for industrilandene under ett. For tiden skyldes omkring tredjeparten av den samlede lønnsøkningen i Norge lønnsglidning. For i år regner en derimot med samme stigning i timefortjenesten i Norge som i OECD, nemlig 10%.

En slik kostnadsstigning er naturligvis et konkurransemessig problem. Dette forsterkes vesentlig ved kursoppgangen på norske kroner de siste årene. På grunn dels av revalueringen i 1973, men særlig på grunn av slangevalutaenes flyting oppover har den handelsveide kursoppgangen på norske kroner etter Valutafondets beregningsmetode i løpet av de siste fem årene utgjort om lag 20%. I fjor var stigningen i

den effektive handelsveide kursen på norske kroner vel 5%. Det har betydd en ytterligere forverring av konkurranse-situasjonen for norske varer både på utførselsmarkedene og på hjemmemarkedet. Etter nyttår har utviklingen snudd. På grunn av kursoppgangen på dollar og pund har den handelsveide kursen på norske kroner falt med nær 2%.

Det beste uttrykket for utviklingen får en kanskje ved en beregning av stigningen i "unit labour costs" eller lønnskostnadene pr. produsert enhet i industrien, justert for valutakursforandringene. Da får en nemlig med virkningene både av den direkte kostnadsøkningen, produktivitetsutviklingen og valutakursene. Kontorsjef *Knut Andreassen* i Norges Bank har gjort en slik beregning, særlig for slangelandene, for perioden 1970–1976, som er offentliggjort i siste hefte av "Penger og Kreditt". Analysen viser at kostnadsstigningen pr. produsert enhet fram til 1974 var moderat i Norge, sammenliknet med de øvrige slangelandene. Det året skjedde det imidlertid en sterk forverring av norsk industris relative konkurransestilling. Trass i kursoppgangen på tyske mark har Vest-Tysklands industri på grunn av relativt svak vekst i arbeidskostnadene bedret sin konkurransestilling vesentlig i forhold til de andre slangelandene. Norge kommer ugunstig ut av sammenlikningen, særlig som følge av forholdsvis lav produktivtetsvekst og en sterkere effektiv kursoppgang på valutaen enn i de andre slangelandene, unntatt Vest-Tyskland.

Det er i ettertid klart at det særlig var det forbundsvise lønnsoppgjøret i 1974 som førte til så store lønnstillegg at Norge kom ut av takt med andre land. Fra 1973

til første halvår i fjor steg lønnskostnadene pr. produsert enhet, justert for valutakursendringene, i Norge med 66%. Oppgangen i Sverige, som også har et alvorlig konkurranseproblem, var den samme. Men i Vest-Tyskland var stigningen bare 29%, i USA 30%, i Storbritannia 41% og i Nederland og Belgia 51%.

En slik utvikling fører til at utførselen blir mindre og innførselen større enn den ville ha vært om kostnadsutviklingen hadde vært den samme i Norge som hos konkurrentene. For å opprettholde produksjon og sysselsetting i Norge under det økonomiske tilbakeslaget, har det derfor måttet gjennomføres sterkere motkonjunkturiltak for å stimulere investeringer og forbruk enn det ellers ville ha vært påkrevd, og underskottet på betalingsbalansen har blitt større.

5. Sparingen

Den sterke lønnsstigningen har muliggjort en kraftig oppgang i den disponible realinntekten for lønnstakerne og dermed i forbruket. Samtidig har det vært en betydelig svikt i spareraten for landet som helhet. Av nettoinvesteringene i utbyggingen av landets næringsliv dekket sparingen i 1973 90%. Senere har det vært en sterk nedgang hvert år til 49% i fjor. Over halvdel av nettoinvesteringene var altså da finansiert utenfra. En utvikling i denne *retning* var naturligvis nødvendig på grunn av de enorme investeringene i oljeutviklingen og svikten i inntektene i sjøfart og andre konkurranseutsatte næringer. Men samtidig har også den offentlige sparingen falt sterkt. Landets samlede sparing regnet i prosent av disponibel inntekt, har derfor

også sunket, nemlig fra ca. 18% i 1974 til ca. 13% i fjor. Både i 1975 og 1976 var nedgangen så markert at det også skjedde en sterk *absolutt* reduksjon i nettosparingen eller økingen i nasjonalformuen regnet i faste kroner. I 1976 lå derfor realverdien av nettosparingen omkring 18% lavere enn 2 år tidligere. Men i år skulle en kunne regne med at denne utviklingen blir snudd, og at det på nytt blir oppgang i nettosparingen. Det forutsetter imidlertid at den økonomiske politikken lykkes i å begrense inntekts- og forbruksveksten.

6. Utenriksøkonomien

Utførselen av tradisjonelle industrivarer viste kraftig oppsving mot slutten av 1975 og i første halvår i fjor jevnført med året før. Men veksttaket falt etter hvert av. Likevel var volumet av utførselen av tradisjonelle eksportvarer i fjor om lag 11% høyere enn i 1975. Inklusive olje og plattformvarer var økingen 16%. Nasjonalbudsjettet regner med en oppgang i volumet av utførselen av tradisjonelle varer i år på 12%, men den reduserte veksten i internasjonal økonomi gjør at dette anslaget nok vil vise seg noe for høyt.

Et negativt trekk ved utviklingen av utenrikshandelen er forverringen i bytteforholdet. Utførselsprisene i fjor lå 2% høyere enn året før, mens innførselsprisene lå 6½% høyere.

Vi er nå inne i en periode med rekordmessig høye driftsunderskott på betalingsbalansen, nemlig vel 20 milliarder kroner i fjor og anslått vel 13 milliarder kroner i år. Disse underskottene er meget store i forhold til bruttonasjonalproduktet, i fjor ca.

12%. Også i absolutte tall er det bare tre land i verden som ligger høyere enn Norge, nemlig Frankrike, Canada og Spania. Den viktigste forklaringsgrunnen er selvsagt investeringene i oljeutbyggingen. På grunn av forsinkelsene i Nordsjøen og eskaleringen i kostnadene kan underskottet også i år lett bli større enn anslått. Tidspunktet da en sannsynligvis kan regne med å komme over på overskottsbasis, er nå skjøvet ut til tidligst en gang i løpet av 1979. Ytterligere en faktor bak betalingsbalanseunderskottene er selvsagt krisen i skipsfarten. Netto fraktinntektene har sunket fra vel 11 milliarder kroner i 1974 til vel 8 milliarder i fjor. Men nedgangen synes nå å ha flatet ut. Også kostnadsutviklingen og motkonjunkturpolitikken har i noen grad virket med til de store betalingsunderskottene.

Underskottene finansieres i stor utstrekning mer eller mindre automatisk gjennom oljeselskapene selv og delvis også ved kreditter i samband med skipsbygging i utlandet. Men i økende grad må staten tre inn, blant annet på grunn av finansieringen av Statoil. Opplåningspolitikken støter ikke på noen vansker. Statslånene — de fleste av fem års varighet — er blitt godt mottatt, noe som er naturlig nok både på grunn av Norges kredittverdighet og de meget store betalingsoverskott som OPEC-landene har. Forutsatt fredelige politiske forhold i verden, er det heller ingen grunn til å vente vansker med lånepolitikken i de gjenstående årene med store underskott. Men det sier seg selv at det senere vil kreves meget store beløp til tilbakebetaling av gjelden, og at dette vil legge beslag på en vesentlig del av påregnelige oljeinntekter et godt stykke inn i 1980-årene.

Norge ville sikkert også uten framtidige

oljeinntekter ha kunnet finansiere motkonjunkturpolitikken ved opplåning i utlandet på liknende måte som Sverige har gjort. En ville imidlertid da, slik det også er pekt på i det siste nasjonalbudsjettet, måttet ta "sikte på å nå sysselsettingsvirkningen med lavere økning i disponibel realinntekt og med mindre importkrevende investeringer". En sterkere investeringsorientert motkonjunkturpolitikk ville imidlertid under alle omstendigheter ha vært naturlig og ønskelig på bakgrunn av de store betalingsunderskottene og ville ha dempet nedgangen i sparingen.

7. Finanspolitikken

Selv om takten i den internasjonale oppgangen er svakere enn ventet, er det behov for en forsiktig tilstramning både av finanspolitikken og kredittpolitikken. Beregninger av virkningene av finanspolitikken på produksjonsveksten viste en sterk stimulans i fjor. I år er finanspolitikken lagt opp med sikte på noen reduksjon i etterspørselsvirkningene jevnført med året før.

Det er likevel behov for en tilstramning fordi finanspolitikken er blitt svekket de siste årene, blant annet på grunn av statens innsats i samband med inntektsoppgjørene og på grunn av næringspolitiske støtteiltak. Tradisjonelt har den norske finanspolitikken i etterkrigstiden vært heller stram jevnført med andre land, og på den måten har den vært med å legge grunnlaget for en høy spare- og investeringsrate. Dette har blant annet kommet til uttrykk gjennom overskottet på statsbudsjettet før låne-transaksjoner. Dette tradisjonelle overskottet ble imidlertid i 1975 til et underskott på 1 milliard, som i fjor økte til

omkring 2,6 milliarder og i år ventes å bli 6,5 milliarder kroner. Det har også foregått en sterk svekkelse av folketrygdens finanser som følge av reduserte premier og økte stonader.

Statens eget netto lånebehov er en størrelse som i mange land tillegges sentral betydning ved vurderingen av finanspolitikken. Den viser ifølge nasjonalbudsjettet en gradvis øking fra et lånebehov i 1974 på 3½ milliarder til anslått 10 milliarder i fjor og nær 13 milliarder kroner i år. En reduksjon bør være en sentral finanspolitisk oppgave. Men dette er på den andre siden vanskelig å få til, blant annet på grunn av de store utlån til statsbankene og over statsbudsjettet og på grunn av de bindingene som er innført i systemet gjennom tilsagn gitt i samband med inntektsoppgjørene.

8. Kredittpolitikken

Styringen av kredittpolitikken byr på store vansker med den uvanlig usikre konjunktursituasjonen. Opplegget for kredittpolitikken i 1976 forutsatte at utlånstakten til forretnings- og sparebankene skulle ligge på et høyt nivå i begynnelsen av året, men med en nedtrapping av stigningstakten så snart tegnene til et konjunkturomslag ble klarere. Norges Bank sendte allerede i slutten av mars ut et rundskriv der bankene ble varslet om at tiden nå var inne for å dempe utlånsaktiviteten. For at omlaggingen av kredittpolitikken ikke skulle skape for store tilpasningsproblemer for bankene, gav en uttrykk for at en ville gjennomføre en gradvis tilstramning av bankenes likviditetsstilling.

En er selvsagt klar over at det tar tid for bankene å tilpasse sine utlån når kreditt-

politikken legges om. Norges Bank vil derfor også heretter legge vekt på å informere bankene om forventet likviditetsutvikling og virkemiddelbruk.

I løpet av 1976 ble det gjennomført en betydelig skjerping av virkemiddelbruken overfor bankene i form av primærreservekrav og plasseringsplikt. Diskontoen ble hevet med ett prosentpoeng til 6% fra 6. september. På samme måte som ved diskontoreduksjonen i 1975 tok en bare sikte på å påvirke det kortsiktige pengemarkedet. Det var således ikke grunnlag for å foreta endringer i de innskotts- og utlånsrenter som er avtalt mellom kredittinstitusjonene og myndighetene. Diskontohevingen tjente samtidig til å understreke overfor bankene så vel som publikum behovet for en mer restriktiv holdning til kredittyttingen. Både utlånsøkningen og bevilgningsveksten i forretningsbankene og de urolige valutaforholdene på hostparten nødvendiggjorde en stram likviditetspolitikk.

Et viktig ledd i kredittpolitikken har vært lån på særvilkår til finansiering av ekstraordinær lageroppbygging i industrien. Denne låneformen har vært konjunkturpolitisk nyttig. Da konjunkturbedringen for enkelte næringer utviklet seg svakere enn ventet, ble det i november vedtatt å utsette den planlagte nedtrappingen av disse lånene inntil videre. En vurderer derfor fortsatt behovene for fornyelse av lagerfinansieringslån på individuell basis, men gir ikke nye lån.

En forutsetning for at den nåværende bruk av kredittpolitiske virkemidler skal virke etter hensikten, er at bankene avveier likviditetskostnadene mot avkastningen på sine aktiva. Et mål for bankenes kostnader ved å skaffe seg nye midler er den høyeste

rente de betaler på lån i Norges Bank, som også bestemmer den såkalte interbankrenten. Hevingen av diskontoen i september tok f. eks. sikte på å øke lånekostnadene i Norges Bank og virke som et incitament for bankene til å moderere utlansveksten. En kan ikke godt ha en automatisk låneadgang i Norges Bank uten en slik bremsemekanisme.

Store svingninger i interbankrenten kan virke sterkt inn på de kortsiktige kapitalbevegelsene til og fra utlandet. De virker også inn på omfanget av utnyttningen av kassekreditter i bankene og av uregulerte kreditter. Etter at den automatiske låneordningen bankene har i Norges Bank, ble lagt om fra årsskiftet, skulle den være bedre egnet som likviditetspolitisk virkemiddel. Hvis en f. eks. får en uforutsett inndragning av likviditet på grunn av valutatransaksjoner, kan en utvide den automatiske låneadgangen i Norges Bank og på den måten hindre en uheldig rentestigning i interbankmarkedet. Det kortsiktige markedspapiret som nå er klart, vil kunne bli et nyttig tillegg til de nåværende virkemidlene, særlig når det gjelder å nøytralisere en uønsket likviditetstilgang til banksystemet.

Totalt sett har den økonomiske politikken fortsatt en ekspansiv virkning på penge- og kredittforholdene. Det har således ikke vært noen vesentlig endring i stignings-takten i publikums likviditet de siste månedene.

Utlånstrenden i bankene det siste halvåret fram til utgangen av desember regnet på årsbasis, lå for forretningsbankene på om lag 3,5 milliarder kroner og for sparebankene på om lag 3,9 milliarder kroner. Dette representerer en nedgang siden halvårsskiftet for forretningsbankene, men en

oppgang for sparebankene. Nasjonalbudsjettets tall ble overskredet med omkring 400 mill. kroner for hver av de to bankgruppene.

Finanspolitikken vil i år fore til en betydelig tilførsel av likviditet. Den ekspansive virkningen av finanspolitikken og statsbankenes utlån ventes for en stor del å bli nøytralisert ved bankenes valutakjøp fra Norges Bank, som er anslått å komme opp i over 7 milliarder kroner.

Valutaintervensjonene er imidlertid vanskelige å forutsi både når det gjelder omfang og tidspunkter, og skaper derfor usikkerhetsmomenter for likviditetsstyringen og kredittpolitikken. Norges medlemskap i den europeiske valutaslangen og de forpliktelser det fører med seg, gjør at en ikke til enhver tid kan handle ensidig ut fra hva som passer for den aktuelle norske kredittpolitiske situasjon. En må regne med at en fortsatt stram virkemiddelbruk vil bli nødvendig. Både primærreservekravene og plasseringsplikten ble således økt i januar.

Den del av kreditt-tilførselen som på kort sikt kan påvirkes ved bruk av de kredittpolitiske virkemidler som sentralbanken har innflytelse på, er snevrere i Norge enn i de fleste andre land. Disse virkemidlene er stort sett begrenset til forretnings- og sparebankenes og andre private kredittinstitusjoners utlån.

Betydningen av dette forholdet har økt med den markerte omleggingen i kredittmarkedet som har funnet sted de siste årene. Mens forretnings- og sparebankenes andel av samlet innenlandsk kreditt-tilførsel til private og kommuner viste betydelig nedgang i 1975 og 1976, steg statsbankenes andel sterkt. En tilsvarende utvikling er forutsatt i kredittopplegget for inne-

værende år. Selv om økingen i statsbankenes innvilgningsrammer fra knapt 10 milliarder kroner i fjor til 11 milliarder i år er noe mindre enn de foregående årene, fører tidligere lånetilsagn til en sterk øking i utbetalingen av lån fra statsbankene. Den samlede kreditt-tilførselen fra statsbankene steg fra 5½ milliarder kroner i 1975 til 7½ milliarder kroner i fjor og ventes å passere 10 milliarder kroner i år. Denne utviklingen er for en stor del resultatet av motkonjunkturpolitikken under det økonomiske tilbakeslaget, men den har fått et svært stort omfang.

Det er hensiktsmessig å tilføre nødvendig kreditt til enkelte prioriterte formål gjennom statsbanksystemet og andre direkte kreditt- og stønadsystemer. Med en rimelig konjunkturbedring i tiden framover bør det imidlertid være mulig til en viss grad å snu den utviklingen en har hatt på det innenlandske kredittmarkedet de siste årene. Det vil være uheldig om en stadig økende del av kreditt-tilførselen blir utskilt som særlig prioritert av de sentrale politiske organer. Også storparten av utlånene fra de øvrige kredittinstitusjoner finansierer meget viktige formål. En bør vurdere om ikke noe av statsbankenes økende virkeområde på nytt kan dekkes av forretnings- og sparebankene. Forretningsbankenes andel av den samlede kreditt-tilførselen er ventet å gå ned fra 4,4 milliarder kroner i fjor til 3,6 milliarder i år, og for sparebankene er reduksjonen anslått til å bli fra 3,5 til 2,9 milliarder kroner. Ved å gi disse bankgruppene en noe større del av kreditt-tilførselen burde en også kunne vente at de finansierer en større del av de mellomlange og langsiktige lånebehov, som er låneformer

forretnings- og sparebankene til nå har vært for lite engasjert i.

En vending av de siste års utvikling på kredittmarkedet bør ikke skje ved å unnta spesielle låneformål fra kredittregulering. Det vil da kunne være vanskelig å unngå at stadig flere utlansformer blir vurdert som prioriterte, noe som i tilfelle kan føre til en svekkelse av kredittpolitikkenes effektivitet.

Spørsmålet om å utvide den geografiske differensiering av kredittpolitikken har ofte blitt reist av distriktsbankene. Men det er store praktiske og prinsipielle problemer ved å utvide bruken av slik differensiering. Det er vanskelig å finne en alminnelig godtatt distriktpolitisk avgrensning. Bankene i de tre nordligste fylkene har likevel fått en klar særstilling.

Når spesielle forhold taler for det, kan det være en mer smidig løsning at Norges Bank plasserer innskott i lokale banker der det er særlig distriktpolitisk behov for det. Lån på særvilkår er også en hensiktsmessig form for medvirkning der bankenes problemer er av forbigående karakter.

Med de usikre konjunkturutsiktene må en være forberedt på å legge om både finanspolitikken og kredittpolitikken i løpet av året. De institusjonelle bånd finanspolitikken må arbeide under, er et problem ikke minst under slike forhold. Kredittpolitikken er i så måte bedre stilt. Men svekkelsen av finanspolitikken har belastet kredittpolitikken sterkt og redusert også dens muligheter. En bør være varsom med å legge for store byrder på kredittpolitikken. Finanspolitikken representerer en sum av økonomisk-politiske virkemidler som veier tyngre enn kredittpolitikken.

9. Inntektspolitikken

Ved inntektsoppjøret i fjor forpliktet myndighetene seg til å ta sikte på en øking av den disponible realinntekten for lønns-takerne med om lag 3% på toppen av den meget sterke økingen i de foregående årene. Faktisk ble økingen over 3½%. I tillegg ble inntektsoppjøret på forhånd belastet gjennom vedtaket om å innføre kortere arbeidstid og gjennom en sterk oppregulering av jordbruksbefolkningens inntekter.

Reduksjonen av arbeidstiden med full kompensasjon svarer alene til en øking i timefortjenesten på 6%. Under forutsetning av normale avlinger innebar jordbruksavtalen en anslått øking av vederlaget til arbeid og kapital pr. årsverk på 13–14 000 kroner eller vel 40% fra 1975 til 1976 mot om lag 18% de to foregående årene. En regner med en ny betydelig inntektsvekst også i år.

Det er de politiske myndigheters sak å ta stilling til slike inntektspolitiske tiltak. Men en må ha klart for seg at de virker inn på pris- og kostnadsutviklingen, og at andre grupper erfaringsmessig ikke forholder seg passive ved sterke endringer til fordel for bestemte grupper. Den raske opptrappingen av ytelsene i folketrygden i begynnelsen av 1970-årene var f. eks. en viktig del av bakgrunnen for lønnsekspløsjonen i 1974.

Når de politiske myndigheter vil gjennomføre vesentlige omlegginger av inntektsfordelingen, er det for det første viktig å få godtatt at når noen grupper skal ha vesentlig mer enn gjennomsnittsoøkingen i disponibel realinntekt, da må andre nøye seg med tilsvarende mindre. Ellers blir resultatet en ny forverring av konkurranseevnen og betalingsbalansen. For det annet er det viktig

at slike omlegginger gjennomføres gradvis, helst over lengre tid. Det blir da lettere å få innpasset omleggingen innen rammen av den totale vekst i landets disponible nasjonalinntekt. For det tredje bør det tas et forbehold med omsyn til den internasjonale økonomiske utviklingen. Hvis f. eks. byttevilkårene overfor utlandet forverres sterkt i løpet av året, er det naturlig at det må få innflytelse på økingen i den disponible realinntekten. Ellers vil jo hele forverringen slå ut i ytterligere øking av driftsunderskottet overfor utlandet.

Lønns- og inntektsoppjørene har en viktig rolle å spille i hele denne prosessen. Trass i de betenkeligheter en kan ha, er det nok likevel grunn til realistisk å vurdere det slik at fjorårets inntektsoppgjør var noe bedre enn de alternativer som faktisk kunne tenkes gjennomført. Uten statens medvirkning ville en ha måttet regne med større nominelle lønnstillegg med tilsvarende sterkere utslag på kostnadene. På den andre siden ville lønnsglidning og forbruksstigning blitt noe mindre. Det er meget viktig å begrense omfanget av lønnsglidningen. Her har bedriftene selv et primært ansvar.

Den linjen som ble valgt for oppjøret både i fjor og i år, innebærer samtidig at en har flyttet meget av presset over fra kostnadssiden til etterspørselssiden ved at finanspolitikken er blitt mer ekspansiv.

Et viktig spørsmål på bakgrunn av stigningen i den handelsveide kronkursen er i hvilken grad den kan begrense pris- og kostnadsøkningen. I en samlet økonomisk politikk som innrettes på dette målet, kan en appresiering undertiden være nyttig, under visse forhold nødvendig. Men en faktisk oppskrivning av kronen blir ikke

automatisk fulgt av en begrensning av kostnadsøkningen. Den mekanismen en tidligere — ikke minst her i Norge og i Sverige — la stor vekt på i denne forbindelse, synes ikke lenger å virke som før. De konkurranseutsatte bedriftene føler seg presset til å godta større lønnspålegg enn det de internasjonale prisforholdene og fortjenestesituasjonen etter kursstigningen i og for seg skulle muliggjøre. Resultatet blir at de taper markedsandeler på utførselsmarkedene eller det norske hjemmemarkedet, eller de må produsere for lager i påvente av bedre avsetningsforhold i framtiden. Konklusjonen blir også her at det ikke finnes noen økonomisk politikk som automatisk fører til lav kostnads- og prisstigning uten at en aktiv pris- og lønnspolitikk bygges inn som et viktig ledd.

10. Valutapolitikken

Norges Bank har nå snart i fem år deltatt sammen med sentralbankene i Danmark, Sverige, Vest-Tyskland og Benelux-landene i den såkalte valutasingelen som holder kurssvingningene mellom disse valutaene innen en grense på 2¼%. Etter at Frankrike fant å måtte gå ut av slangen i mars i fjor, preges den sterkt av tyske mark og omtales ofte som en D-mark-blokk. Da prisstigningen i Vest-Tyskland bare ligger på det halve av hva tilfellet er i de andre slangelandene, har det her vært et visst indre spenningsforhold. Tyske mark trekker de andre slangevalutaene oppover. I fjor sommer og høst måtte derfor de andre sentralbankene, inklusive Norges Bank, selge valuta for å holde sine valutaer på plass i slangen. I oktober ble det så gjennomført en forskyv-

ning av kursen mellom tyske mark på den ene siden og belgiske francs og nederlandske gylden på den andre med 2%, i forhold til svenske og norske kroner med 3% og i forhold til danske kroner med 6%. Men da dollaren sank i forhold til slangevalutaene på denne tid, kan en ikke kalle dette noen devaluering. Tvert imot fortsatte appresieringen av slangevalutaene raskt til et nivå høyere enn før justeringen.

Kursjusteringen i oktober i fjor var i seg selv et eksempel på vellykket økonomisk samarbeid. Trass i delvis ulike interesser lyktes det å forene motsetningene og få i stand en avtale som kunne godtas av alle de sju deltakerlandene i slangen.

Reglene for kjøp og salg av valuta i slangen er blitt oppmyket. Nye tiltak i samme lei er nå under forberedelse.

Norges Bank har forholdsvis rommelige valutaeserver, nemlig ca. 11 milliarder kroner. Dette er nyttig på grunn av de store svingningene en må regne med i norsk utenriksøkonomi under de nåværende forhold. Slangesamarbeidet fører også med seg omfattende intervensjonsforpliktelser. Rommelige valutaeserver representerer samtidig en sikkerhet i politisk usikre situasjoner der de internasjonale langsiktige lånemarkedene ikke fungerer normalt eller overhodet ikke, slik tilfellet var gjennom flere måneder i begynnelsen av 1974. Det er lite sannsynlig at vi skal få slike forhold på nytt, men en sentralbank bør også være budd på mindre sannsynlige, men tenkelige muligheter.

Den stabiliteten som slangelandene representerer, kan komme til å bli utgangspunktet for et bredere kurspolitisk samarbeid mellom flere land. Norge har, som de andre nordiske landene, i lengre tid gått

inn for et internasjonalt valutasytem med fastere kursrelasjoner enn en nå har, hvor de fleste valutaene flyter fritt. Men et fastkurssystem må ikke føres så langt at det ikke kan tillate justeringer når det er påkrevd ut fra ulikheter i den økonomiske utviklingen i de enkelte landene, særlig når det gjelder pris- og kostnadsforhold og betalingsbalansen. Justeringen i oktober viser imidlertid at et samarbeid av slange-typen ikke er til hinder for slike justeringer.

Forventningen om en større grad av samordning mellom slangelandene og dollaren på valutamarkedene har ikke slått til. Amerikanerne har bare i liten grad vært villige til å medvirke til å dempe dollarens kurssvingninger. Et av problemene for det internasjonale samarbeidet er at den amerikanske utenriksøkonomien er av så stor betydning for andre land, men bare av marginal betydning for USA's egen økonomi. USA kan f. eks. la dollaren falle og ta de konkurransemessige fordelene det fører med seg, uten at det i nevneverdig grad stimulerer inflasjonstendensene i USA.

Etter at francen gikk ut av slangen i mars i fjor, har den sunket i kurs. Enda sterkere har kursfallet vært for italienske lire. Særlig viktig for norsk økonomi er naturligvis kursfallet på pund sterling, som var meget markert fram til oktober i fjor, da pundkursen i norsk regning nådde et bunn-nivå på kr. 8,30 eller 27% lavere enn ved begynnelsen av året. Senere har imidlertid pundet steget, slik at det igjen har nådd opp i omkring 9 kroner i norsk regning.

En viktig årsak til denne bedringen er den kreditten som Storbritannia har oppnådd fra Det internasjonale valutafondet, og den garantiordningen for de offisielle sterlingreservene som en gruppe på 11 land

avtalte i begynnelsen av denne måneden. Norges Bank deltar i denne garantiordningen med et beløp på 25 mill. dollar. Hovedinnholdet i ordningen er at hvis de landene som har sterling-reserver, trekker dem ut, kan Bank of England trekke på Den internasjonale betalingsbanken i Basel, som så igjen refinansierer ved å trekke på de sentralbankene som deltar.

Valutafondet har fortsatt sitt arbeid med reform av det internasjonale valutasytemet. Et forslag til nye statutter er nå til ratifikasjon i medlemslandene.

Valutafondet er hittil ikke blitt den dominerende kilde til skaping av internasjonale valutaeserver i form av SDR eller særlige trekkrettigheter. Reserver i nasjonale valutaer, hovedsakelig dollar, er fremdeles den viktigste plasseringsform og en kilde til øking av internasjonal likviditet.

Likevel er den nye avtalen et skritt i riktig retning. SDR har fått større plass som regne- og oppgjørsenhet og gullet en tilsvarende mindre rolle. Valutafondet har fått viktige nye oppgaver når det gjelder å overvåke det internasjonale valutasytemet og medlemslandenes kurspolitikk.

Som et ledd i reformen ble landene enige om at sjetdeparten av Valutafondets gull skal selges ved offentlig auksjon over en fire-årsperiode. Fortjenesten ved gullsalget utover den offisielle pris skal nyttes til fordel for utviklingslandene gjennom et særskilt fond som nylig er opprettet for dette formålet. Også på andre områder er reglene for Fondets virksomhet lagt om til fordel for utviklingslandene.

Samtidig er det vedtatt at Fondet skal tilbakeføre en sjetdepart av sin gullbeholdning til medlemslandene i forhold til de enkelte lands kvoter og til offisiell gullpris.

Forste tilbakebetaling skjedde i forrige måned, og resten vil foregå over en fire-årsperiode. Norges Bank vil på denne måten få tilført ca. 12 mill. kroner i gull etter gammel pris i hvert av de fire årene.

Fra norsk og nordisk synspunkt er det ønskelig at Valutafondets retningslinjer for flytende valutakurser får en mer bindende utforming. Det bør også være et viktig siktemål å få til en bedre symmetri mellom overskotts- og underskottsland. Det er klart i vår interesse å styrke Valutafondets rolle på disse områder.

11. Sluttord

De oljeinntektene som "tas inn i økonomien" ved økte statsutgifter og reduserte statsinntekter fra andre sektorer, fører til sentrale omstillingsproblemer i næringslivet. På den måten kan en si at den svekkete konkurransevnen som er resultatet av en sterkere kostnadsstigning enn i utlandet og en kursstigning for kronen, er et nødvendig ledd i gjennomføringen av omstillingen. Virksomhet som presses ut som følge av denne utviklingen, forutsettes å avgj arbeidskraft til tjenesteytende og annen virksomhet som dekker den økte etterspørselen både på statens og privates hånd.

Likevel må en nok reise spørsmålet om ikke denne omstillingsprosessen har vært forsert for sterkt. En langsommere og mer gradvis omlegging øker mulighetene for de bedriftene det gjelder, til å møte de nye vilkårene. På grunn av de store distriktsproblemer i Norge kan en heller ikke uten videre regne med å overføre arbeidskraft fra

én landsdel til en annen. I en lang rekke tilfelle har de problemene som kostnadsutviklingen har skapt, ført til tiltak i form av offentlig støtte til utsatte bedrifter som en av distriktpolitiske og andre grunner ønsker skal opprettholde produksjonen. Det er forståelig nok, men hvis en ikke vil godta omstillinger i næringslivet og skifte av arbeidsplasser, kan en heller ikke nyte godt av økt velstand.

Støtte til utsatte bedrifter er ofte rasjonell der vanskene har klart konjunkturmessige årsaker og kan ventes avvirket med en bedring i den internasjonale markedsituasjon. Men det vil ikke være hensiktsmessig å nytte støtte for å hindre nødvendige strukturforandringer. Statsminister Odvar Nordli belyste i et foredrag nylig denne problematikken ved å peke på at "hvis vi omkring århundreskiftet hadde hatt forståelsen og mulighetene for en aktiv selektiv næringspolitikk i Norge, ville vi sikkert fått krav om å støtte opp under seilskutene". En må ikke risikere å komme i en slik situasjon som statsministeren her viste til, på andre områder. Dette vil i økende grad bli et dilemma for norsk økonomisk politikk i oljeøkonomiens tidsalder.

Men dilemmaet er ikke uløselig. Typiske høykostland som Sverige og USA har en stor utførsel — også til Norge — av arbeidskrevende ferdigvarer. Satser en på de rette produkter og en effektiv markedstilpasning, kan kostnadsproblemene ofte løses. Men i de fleste tilfelle vil det måtte bli teknologisk høyt utviklede produkter fra sterkt kapitalkrevende og kunnskapsorienterte bedrifter som vil måtte bli løsningen for et rikt land som Norge. I planene for vår framtidige ressursdisponering må vi derfor

regne med behovet for en høy investeringsrate som normalt.

Samtidig må en ha klart for seg at en ekspansjon i teknologisk høyt utviklet industri ikke går automatisk. Kostnadsstigningen er nå så sterk at den gjør det vanskelig å trenge inn på de internasjonale markeder det her er tale om.

De nye trekk ved den internasjonale konjunkturutviklingen er bare én av de usikkerhetsfaktorene som preger vår tids økonomi. Oljeprisøkningen skapte sjokkvirkninger som ennå ikke er overvunnet.

De kravene som miljøvernet i vårt eget og andre land stiller, energipolitikken osv. setter trangere rammer for næringslivets virksomhet enn før. Selve usikkerheten om hvilke tiltak som kan bli aktuelle i tiden framover, øker problemene. Miljøvernkravene vil gjøre seg sterkt gjeldende i årene som kommer. Men det er viktig å nytte rasjonelle metoder for å bygge kostnadene ved dem inn i markedsmekanismen, prisfastsettingen og ressursdisponeringen. En bør få klart fram hva det *koster* å gjennomføre aktuelle miljøvernkrav, og avveie fordeler og ulemper nøye. For lite tyder på at noen grupper i vårt land er villige til å gi

avkall på de goder som økonomisk vekst bringer for deres egen levestandard og for innsats på de mange offentlige områder som alle gjerne vil fremme – aller mest i et valgår.

Ser vi tilbake, er det reelle bruttonasjonalproduktet pr. innbygger i Norge nå sju ganger så høyt som ved århundreskiftet. Det er dobbelt så høyt som for 20 år siden.

Bruttonasjonalproduktet pr. innbygger passerte i 1975 USA's, og av industri-landene er det nå bare Sveits og Sverige som ligger foran Norge. Forskjellen er ca. 10%. OECD har i sin vekstskisse – Growth Scenario – for perioden 1975–1980 regnet med en gjennomsnittlig produksjonsvekst i Norge på 7½% mot 3–3½% i Sverige og Sveits. Holder dette stikk, burde vi i første halvdel av 1980-årene kunne komme opp på nivå med disse to landene.

Med en slik vekst bak oss og slike framtidsutsikter foran oss, burde det være mulig å kunne enes om den moderasjon i inntekts- og forbruksveksten i år og til neste år som skal til for å løse de aktuelle problemene som norsk næringsliv og økonomi står oppe i.